

ELENA GRINAVECKIENĖ

(1928 06 10–1999 09 29)

1999 m. rugsėjo 29 d. eidama 72-rus metus staiga mirė žinoma lietuvių kalbininkė Elena Grinaveckienė. Gimė ji 1928 m. birželio 10 d. Klišių kaime (dabar Jurbarko miesto dalis).

Elena Grinaveckienė (tada – Šopaitytė*) 1947 m. kartu su Jurbarko gimnazijos 21-ąja laida gavo brandos atestatą ir įstojo į Vilniaus universitetą studijuoti lietuvių kalbos ir literatūros. 1952–1955 m. studijas tęsė Lietuvių kalbos ir literatūros instituto aspirantūroje. Tuo metu (1952) šiame institute, sujungtame iš dviejų – Lietuvių kalbos ir Lietuvių literatūros – institutų, buvo kuriami atskirų kalbotyros sričių padaliniai. Viename iš jų – Kalbos istorijos ir dialektologijos skyriuje – Grinaveckienė mokslinė bendradarbe dirbo iki paskutiniųjų savo gyvenimo dienų. Keletą metų (1961–1966) minėtam skyriui ji ir vadovavo.

Jau studijų universitete metais Grinaveckienė pradėjo kaupti ir apibendrinti (Lietuvių kalbos bū-

* Tėvo pavardė dokumentuose – *Šuopaitis*, o Elenos dviejų seserų – *Šuopytė*.

relyje skaitytuose pranešimuose, diplominiame darbe) savo gimtosios Jurbarko apylinkių tarmės duomenis. Išsamiai šios tarmės fonetiką ir morfologiją ji aprašė disertacijoje, pavadintoje „Mituvos upyno tarmė“. Už ją kalbininkei 1958 m. suteiktas humanitarinių mokslų daktaro laipsnis. Būdingiausioms tame darbe nagrinėtoms tarmės ypatybėms autorė skyrė visą seriją straipsnių, kurie paskelbti „Lietuvių kalbotyros klausimuose“, „Lietuvos TSR mokslų akademijos darbuose“ (A serija), „Baltisticoje“. Grinaveckienė aprašė ir daug kitų lietuvių kalbos šnektų, kurias ji tyrė dialektologinių ekspedicijų, išvykų metu. Per 20 tūkstančių žodžių iš įvairių Lietuvos vietų ji surinko didžiajam „Lietuvių kalbos žodynui“.

Dirbdama Lietuvių kalbos ir literatūros institute, o nuo 1990 m. vėl atsikūrusiame Lietuvių kalbos institute, Elena Grinaveckienė daug prisidėjo prie kolektyvinių darbų rengimo spaudai. Ji pirmojo pokario metais svarbaus onomastikos leidinio „Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas“ (1963) atsakomoji redaktorė, viena iš chrestomatijos „Lietuvių kalbos tarmės“ (1970) sudarytojų ir redaktorių. Daug dirbo prie „Lietuvių kalbos atlaso“: pagal specialią programą surinko jam duomenis daugiau kaip iš 30 gyvenamųjų punktų, trims jo tomams (Leksika, 1977; Fonetika, 1982; Morfologija, 1991) sudarė keliasdešimt lingvistinių žemėlapių, parašė jų komentarus, parengė reikalingas žodžių ar jų formų rodykles. Už šį veikalą Elenai Grinaveckienei kartu su kitais jo autoriais ir redaktoriais 1994 m. paskirta Lietuvos Respublikos mokslo premija.

Paskutiniaisiais darbo metais Grinaveckienė daug laiko skyrė tarminių tekstų, įrašytų į magnetines juostas, šifravimui, jų rinkinių sudarymui. Lietuvių kalbos draugija išledo jos parengtą rinkinį „Lietuvių tarmių tekstai 1: Balatna (Varanavas)“ (1994) ir kartu su Vytautu Vitkausku sudarytą „Lietuvių tarmių tekstai 2: Vilniaus miesto senųjų gyventojų šnektą“ (1997).

Elena Grinaveckienė palaikė glaudžius ryšius su ne vienu Latvijos, Baltarusijos, Lenkijos kalbininku (daugiausia kalbininkėmis), dalyvavo su jais bendrose ekspedicijose ir išvykose tirdama tarmes ir kalbų sąveiką, minėtų ir kitų šalių lingvistiniuose leidiniuose skelbė tyrinėjimų išvadas. Ypač vaisingas, ilgus metus trukęs jos bendradar-

biavimas su baltarusių kalbininkais. Jos pavarde randame svarbių baltarusių kalbotyros veikalų tituliniuose puslapiuose: ji viena iš sudarytojų „Мікратанімія Беларусі“ (Мінск, 1974), viena iš sudarytojų ir redaktorių „Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча“, 1–5 (Мінск, 1979–1996), viena iš recenzenčių pirmtų dviejų tomų „Лексічны атлас беларускіх народных гаворак“, 1–5 (Мінск, 1993–1998). Tuose veikaluose, kaip ir daugelyje straipsnių (nevienas jų parašytas kartu su baltarusių kalbininkėmis J. Mackevič, E. Čeberuk, E. Romanovič), Grinaveckienė išaiškino nemaža iki šiol lietuvių (baltų) ir baltarusių (slavų) kalbų santykių tyrinėtojams nežinotą lituanizmą (baltizmą), kitų įdomių ypatybių.

Grinaveckienės darbų bibliografijoje žymią vietą užima ir lietuvių kalbos praktikos klausimais skelbti straipsniai „Kalbos kultūroje“, „Mūsų kalboje“, „Gimtojoje kalboje“, įvairiuose kituose žurnaluose, laikraščiuose. Ji nevengė pataisyti ir savo bendradarbių ar kitų pašnekovų daromų kalbos, ypač kirčiavimo, klaidų, dažnai primindama ir savo gerbiamo mokytojo prof. Juozo Balčikonio taisymus.

Būsimieji lietuvių kalbotyros istorijos ir atskirų kalbininkų biografijų rašytojai Elena Gri-

naveckienę daugiausia vertins pagal jos paskelbtus darbus. Su ja kartu dirbę, artimiau ir ilgiau bendravę prisimena ją ir kaip savitą asmenybę, atkakliai siekusią užsibrėžto tikslo ir taip pat gynusią savo raštu ar žodžiu išsakytą nuomonę, ekspedicijų metu sugebėdavusią prakalbinti ir labiausiai užsiėmusį ar vengiantį šnekėtis tarmės atstovą, ne vienam ligos, negalios ar kokios bėdos atveju parodžiusią rūpestingą globą bei dėmesį. Darbštumo, atkaklumo, pasitikėjimo savimi, žmonių vertinimo ji mokėsi iš pat vaikystės: anksti netekusi mamos, ji sunkiais karo ir pokario metais ne tik pati sugebėjo išeiti į prasmingą gyvenimo kelią, bet padėjo tai padaryti ir trims savo jaunesnėms seserims. Patyrusi gražios kūrybinės sėkmės kalbos mokslo baruose ir nelengvų gyvenimo išbandymų, kartais net nuoskaudų, ligų persekiojimų, palikusi dar daug sumanytų, bet nebaigtų darbų, Elena Grinaveckienė amžinam poilsiui grįžo į gimtąjį kraštą – palaidota šalia tėvų senosiose Jurbarko kapinėse. Atsisveikinimo žodžius prie Jos kapo tarė Lietuvių kalbos instituto direktorius Algirdas Sabaliauskas, Didžiojo „Lietuvių kalbos žodyno“ skyriaus vadovas Vytautas Vitkauskas, Vilniaus universiteto profesorius jurbarkiškis Arnoldas Piročkinas.

Kazys Morkūnas